

Rola emocji (automatycznych vs. refleksyjnych) w procesach intuicyjnych ocen społecznych

Kamil Imbir¹, Magdalena Rutniewska²

¹ Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Wydział Stosowanych Nauk Społecznych

² Uniwersytet Warszawski, Wydział Psychologii

Artykuł przedstawia związki emocji z procesem dokonywania ocen społecznych. Procesy emocjonalne zostały rozróżnione ze względu na ich genezę (Jarymowicz, 2009; Jarymowicz, Imbir, 2010) na automatyczne i refleksyjne. W badaniu udział wzięło 120 osób, licealistów oraz studentów różnych kierunków warszawskich uczelni. Emocje były torowane za pomocą zdań nasyconych afektem nagranych w postaci próbek głosu spikera radiowego. Osoby badane po wysłuchaniu zdań miały oceniać, bazując na intuicji, zdjęcia przedstawiające kobiety i mężczyzn na wymiarach negatywnych i pozytywnych cech osobowości. Spodziewaliśmy się, że emocje o genezie automatycznej spowodują polaryzację ocen, podczas gdy emocje o genezie refleksyjnej nie wpłyną na oceny. Okazało się, że w warunkach torowania emocji automatycznych replikują się klasyczne efekty polegające na wzroście intensywności ocen dla negatywnych i spadku dla pozytywnych cech osobowości (asymetria pozytywno-negatywna). Kategorią szczególnie zmieniającą oceny były emocje automatyczne o znaku negatywnym. W warunkach torowania emocji o genezie refleksyjnej nie zauważono efektów asymetrycznych. Wyniki potwierdzają hipotezę większej dyfuzyjności wpływu emocji o genezie automatycznej (Imbir, Jarymowicz, 2013a), jak też obecność w ich przypadku klasycznej asymetrii pozytywno-negatywnej (Peeters, Czapiński, 1990).

Słowa kluczowe: *asymetria pozytywno-negatywna, dyfuzyjny wpływ emocji, intuicyjne oceny, afekt niezwiązany ze zdarzeniem*

W literaturze coraz częstsze są doniesienia dotyczące dwusystemowości ludzkiego umysłu zarówno na płaszczyźnie poznawczej (Carver, Scheier, 1990; Chaiken, Trope, 1999; Darlow, Sloman, 2010; Deutsch, Strack, 2006; Lieberman, 2003; Strack, Deutsch, 2004), osobowościowej (Epstein, 1990; 1994), jak też emocjonalnej (Jarymowicz, 2009; Jarymowicz, Imbir, 2010, 2015; LeDoux, 2012; Zajonc, 1980/1985). Jednym z kluczowych zagadnień dla psychologii społecznej są procesy

ocen społecznych (Wojciszke, 2011), które mogą być dokonywane nie tylko w sposób racjonalny, lecz także podatny na wpływ czynników zaburzających, takich jak afekt (Murphy, Zajonc, 1993/1994). Prezentowany tekst stanowi doniesienie z badań nad dwusystemowymi modelami emocji (Jarymowicz, Imbir, 2010, 2015) testowanymi w warunkach intuicyjnego (Darlow, Sloman, 2010) wydawania sądów na temat negatywnych i pozytywnych cech osobowości nieznanymi ludźmi.

Kamil Imbir, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej Wydział Stosowanych Nauk Społecznych, ul. Szczęśliwicka 40, 02-353 Warszawa, e-mail: kamil.imbir@gmail.com

Magdalena Rutniewska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Psychologii, ul. Stawki 5/7, 00-183 Warszawa,

Korespondencję w sprawie artykułu prosimy kierować na adres: kamil.imbir@gmail.com

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych dr. Kamilowi Imbirowi na podstawie decyzji numer DEC-2012/07/D/HS6/02013.

Procesy oceniania

Procesy wartościowania uruchamiają się jako jeden z pierwszych w trakcie percepcji nowego obiektu (Ferguson, Bargh, Nayak, 2005). Co więcej, istnieje sporo danych wskazujących na to, że dzieje się to bez woli, świadomości, wysiłku i kontroli ze strony podmiotu (Bargh, 1989; Petty, Cacioppo, 1986; Underwood, 1996). Problematyka ocen społecznych mieści się w ramach szerszego wątku dotyczącego spostrzegania spo-

łecznego. Wojciszke (1991) wskazuje, że proces formułowania ocen interpersonalnych może przebiegać w dwojaki sposób. Pierwszy z nich jest nazywany ocenianiem apriorycznym i zależy od afektu. Reakcja afektywna pojawia się jeszcze przed analizą danych o osobie ocenianej (por. Bohner, Bless, Murphy, Zajonc, 1993/1994; Schwarz, Strack, 1988), przenosi się na ten proces i ma wpływ na ocenę wystawioną danej osobie. Ocena jest zatem sformułowana (w sposób automatyczny) zanim dojdzie do analizy informacji. Drugi z procesów zwany jest ocenianiem aposteriorycznym. Charakteryzuje się tym, że ocena wynika z działania złożonych i kontrolowanych procesów poznawczych osoby oceniającej. Proces ten przebiega na zasadzie analizowania i ustalenia częściowych wartości każdej z informacji o osobie ocenianej, następnie jest ustalana wartość całości zebranych danych o człowieku i na tej podstawie wystawiana jest ocena (o charakterze refleksyjnym). Zazwyczaj w procesie oceniania mieszają się komponenty oceniania aposteriorycznego z apriorycznym (Wojciszke, 1991).

Każdy z nas dokonuje oceny osób ze swojego otoczenia społecznego. Często nawet nie wiemy czemu czujemy sympatię lub jej brak w stosunku do konkretnej osoby. Myers (2003) przyczynę tego stanu rzeczy przypisuje szeroko rozumianej intuicji. Stwierdza, że za oceny powstające z jej udziałem odpowiadają automatyczne, nieświadome procesy poznawcze (Ferguson i in., 2005; Petty, Cacioppo, 1986; Underwood, 1996). Oceny o charakterze automatycznym bazują na dwóch głównych mechanizmach. Pierwszy z nich polega na przenoszeniu ocen ze schematów, drugi opiera się na przenoszeniu ocen z bieżących stanów oceniającego człowieka (Wojciszke, 2011). Przenoszenie ocen ze schematów zawiera wymiar afektywny, gdyż przypisanie danej osoby do pewnego schematu decyduje o nadaniu jej wartości afektywnej zgodnej ze schematem. Jeżeli cechy człowieka okażą się sprzeczne z kategorią lub nie spowodują przywołania danego schematu z pamięci, to następuje oddolna integracja danych, zakładająca, że nasza generalna ocena człowieka jest wynikiem integracji częściowych ocen o nim.

Drugi z wymienionych mechanizmów, przenoszenie ocen z bieżących stanów człowieka, zakłada, że pozytywny bądź negatywny stan osoby oceniającej, przekłada się na ocenę osoby ocenianej (Russel, 2003; Schwarz, Clore, 1983). Mechanizm ten stanowił punkt wyjścia do prowadzonego przez nas badania. Założyliśmy, że wzbudzony stan afektywny w sposób automatyczny (Ferguson i in., 2005) przełoży się na oceny bodźców z nim niezwiązanych. Zaproponowana taksonomia ludzkich emocji (Jarymowicz, Imbir, 2010) stanowiła podstawę przy-

jętego w programie badawczym rozróżnienia dwóch systemów emocjonalnych.

Emocje

Jako najważniejsze przyjęte zostało rozróżnienie emocji na powiązane z afektami pierwotnymi bądź wtórnymi – zależnymi od dwóch odrębnych neurobiologicznie (LeDoux, 2012; Panksepp, 2007; Rolls, 2000) i psychologicznie (Jarymowicz, 2009; Zajonc, 1980/1985) systemów wartościowania automatycznego vs. refleksyjnego.

Emocje o genezie automatycznej opierają się na bezwarunkowych reakcjach na bodźce pochodzenia wewnętrznego i zewnętrznego (Jarymowicz, Imbir, 2010). W rozwoju dochodzi do warunkowania nowych bodźców (jawnych, jak i utajonych: nad- i podprogowych – por. Öhman, 1999; 2002; Öhman, Mineka, 2001; Pochwatko, 2007) i wzrostu różnorodności repertuaru reakcji. Po pewnym czasie trudno rozpoznać, które bodźce i reakcje mają charakter pierwotny, a które powstały drogą warunkowania. Dotyczy to zarówno bodźców o znaczeniu biologicznym, jak i społecznym – wyznaczonym przez kary i nagrody, jakich dostarcza środowisko, dla utrwalenia wzorów zachowań adaptacyjnych (pożądanych z punktu widzenia kryteriów biologicznych i oczekiwań społecznych). We wszystkich tych przypadkach mamy do czynienia z automatycznymi reakcjami emocjonalnymi na bodźce, niewymagającymi świadomości ich źródeł, a nawet przejawów własnych emocji.

Reakcje tego typu mogą być nieuświadomione lub uświadomione po fakcie, ale nawet wówczas nie są kontrolowane przez podmiot lub (gdy uruchomione są procesy samokontroli) poddają się kontroli bardzo trudno (jak w przypadku „mocnego postanowienia” podjęcia diety czy gimnastyki). Te kategorie emocji są charakterystyczne dla różnych gatunków, choć u człowieka (dzięki interakcjom procesów podkorowych z korowymi) ich repertuar jest największy i najbardziej złożony. Do odczuwania ich niepotrzebna jest analiza pojęciowa, operują one w kodzie konkretnoświadczeniowym (Epstein, 1990, 1994; Obuchowski, 1970). W sensie ewolucyjnym emocje te są skryptami pozwalającymi radzić sobie z zagrożeniami wywołanymi dynamiką procesów organizminalnych oraz stanami środowiska zewnętrznego, które mogą być awersyjne lub (zmysłowo) atrakcyjne.

Emocje o genezie refleksyjnej są oparte na wyartykułowanych (zwerbalizowanych) standardach wartościowania (Reykowski, 1979, 1985). Poznawcze standardy wartościowania mogą dotyczyć: (1) reguł sprzyjających lub zagrażających organizmowi w sensie biologicznym, (2) realizowania norm społecznych, (3) realizowania standardów aksjologicznych (pojęciowych standardów

dobra i zła). Emocje poprzedza ocena rzeczywistości lub jej antycypowanych możliwych stanów porównywanych z wyartykułowanymi standardami tego, co dobre czy złe, i w zależności od tego, czy sytuacja pasuje do danego wzorca, istniejący czy antycypowany stan rzeczy zostaje określony jako mniej czy bardziej pozytywny lub negatywny.

Wartościowanie ma charakter specyficzny: dotyczy tych elementów sytuacji, o których podmiot pomyślał. Dzięki temu możliwa jest relatywność sądów i heterogeniczność ocen – dostrzeganie dobrych i złych stron tego samego obiektu lub sytuacji (co nie jest możliwe w holistycznym wartościowaniu automatycznym, popędowym czy podnietowym). Wartościowanie jest świadome, choć kryteria wartościowania mogą być wtórnie zautomatyzowane (Lazarus, 1991), a przez to proces przebiega stosunkowo szybko. Nie są one dane wszystkim jednostkom w jednakowym czy nawet podobnym stopniu. Ich rozwój zależy od ogólnego stopnia rozwoju poznawczego, motywacji do refleksji, wglądu w rzeczywistość, porównania ich ze standardami (a te wymagają wcześniejszego uformowania się – z zaangażowaniem refleksji) oraz werbalizacji własnych przemyśleń i wniosków.

Model związku emocje–poznanie

Dwusystemowe teorie funkcjonowania umysłu (por. Gawronski, Craighton, 2013) mogą stanowić wartościowe ramy teoretyczne dla poszukiwania zrozumienia natury interakcji emocjonalno-poznawczych. Okazuje się, że być może kluczem do ich zrozumienia jest natura systemu umysłowego odpowiedzialnego za powstawanie konkretnego procesu (emocja, ocena, wnioskowanie itp.). Zakładamy, że ze skutkami wzbudzonego procesu emocjonalnego powinniśmy mieć do czynienia w przypadku zgodności obu procesów. Instrukcja aktywizująca szybkość odpowiadania i kierowanie się intuicją wzbudza system doświadczeniowy (Epstein, 1990, 1994; Kahneman, 2011), umożliwiając automatyczny (Ferguson i in., 2005) wpływ afektu na niepowiązany z nim proces. Wpływ ten jest specyficzny względem systemu umysłowego, ponieważ w tym przypadku spójność poziomu emocjonalnego i poznawczego. Analogiczna instrukcja powinna działać wygaszająco na aktywność pojęciowego systemu umysłowego, zapobiegając jego wpływom na procesy oceniania (niespecyficznego względem systemu umysłowego). Rysunek 1 przedstawia proponowany model zależności.

CELE PODJĘTYCH BADAŃ I HIPOTEZY

Celem podjętego badania było poszukiwanie związków emocji (zróżnicowanych ze względu na genezę:

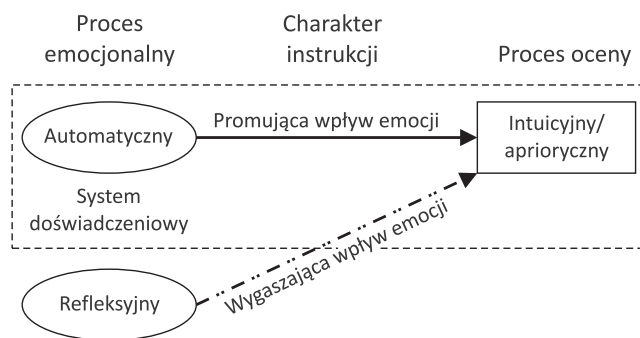
automatyczną bądź refleksyjną) z procesami dokonywania ocen społecznych. Wybrano do tego celu warunki wzbudzania myślenia intuicyjnego jako analogicznego do automatycznych procesów emocjonalnych. Interesowały nas negatywne i pozytywne wymiary oceniania. Założyliśmy, że:

(1) System automatyczny (jako pierwotny, obronny, oparty na doznaniach zmysłowych, starszy ewolucyjnie) powinien być w większym stopniu związany z emocjami (i ocenami) negatywnymi (ewolucyjnie pierwotnymi; por. Ekman 1992). Emocje automatyczne charakteryzuje również większa dyfuzyjność (Imbir, Jarymowicz, 2013a; Murphy, Zajonc, 1993/1994), rozumiana jako łądunek niespecyficznego energii (LeDoux, 2012).

(2) System refleksyjny natomiast (jako wtórny, umożliwiający przekroczenie perspektywy egocentrycznej, oparty na standardach pojęciowych) powinien wiązać się w większym stopniu z emocjami (i ocenami) o znaku pozytywnym.

Jednocześnie (3) torowanie za pomocą instrukcji jednego z systemów (wykorzystanie myślenia intuicyjnego charakterystycznego dla systemu doświadczeniowego) stanowi filtr ograniczający oddziaływania niespecyficznego względem tego systemu (pochodzące z systemu pojęciowego). Rysunek 1 przedstawia proponowany model zależności.

Spodziewaliśmy się, że (H1) oceny dokonywane pod wpływem intuicji dotyczące cech negatywnych oraz pozytywnych powinny być wrażliwe na emocje o genezie automatycznej. Wrażliwość ta powinna polegać na intensyfikacji (polaryzacji) ocen na wymiarach negatywnych i pozytywnych w warunkach wysłuchania nagrań związanych z automatycznym systemem wartościowania. Nie spodziewaliśmy się takiego efektu po wysłuchaniu nagrań związanych z emocjami o genezie refleksyjnej (por. rysunek 1). Przyczyną tego stanu rzeczy powinno być

Rysunek 1. Proponowany model teoretyczny zależności między procesami emocjonalnymi a procesami ocen społecznymi.

angażowanie dwóch odrębnych systemów (na poziomie emocjonalnym i poznawczym) związane z oddziaływaniami niespecyficznymi.

METODA

Osoby badane

W badaniu wzięło udział 120 osób (60 kobiet i 60 mężczyzn), uczniów warszawskich szkół średnich, którzy ukończyli 18. rok życia, a także studentów studiów dziennych i wieczorowych. Wiek osób badanych mieści się w granicach od 18 do 56 lat ($M = 22,64$; $SD = 5,41$). Osoby badane brały udział w eksperymencie dobrowolnie i nieodpłatnie.

Schemat badania

Badanie przeprowadzono w schemacie mieszanym 2 (system wartościowania: automatyczny i refleksyjny – między osobami) \times 2 (znak nagrań poprzedzających: negatywny i pozytywny – między osobami) \times 2 (rodzaj oceny: negatywna i pozytywna – wewnątrz osób). Każdy uczestnik słuchał nagrań: odnoszących się do emocji (1) automatycznych lub (2) refleksyjnych; o znaku: (A) negatywnym lub (B) pozytywnym. Grupa kontrolna ($N = 24$) słuchała nagrań, których treścią były opisy praw przyrody. Nie jest ona włączona w schemat badania z uwagi na brak różnicowania warunków neutralnych pod

względem ich genezy. Osoby badane były przydzielane do poszczególnych warunków badania w sposób losowy. Zadbano o wyrównaną proporcję płci osób badanych w każdym warunku eksperymentalnym. Zmienną zależną była ocena zdjęć nieznanymi osobami na wymiarach negatywnych lub pozytywnych cech osobowości.

Materiały

Badanie przeprowadzono przy użyciu standardowego odtwarzacza mp3 ze słuchawkami wyciszającymi odgłosy zewnętrzne oraz wydrukowanych kwestionariuszy, na których badani zaznaczali swoje odpowiedzi. Do torowania emocji użyto nagrań zawierających zapis pojedynczych zdań (por. Imbir, Jasielska, 2012) czytanych przez lektora. Dobór zdań odbywał się z udziałem sędziów kompetentnych oceniających ich nasycenie afektywne. Każde zdanie zawierało kluczowe słowo związane z daną kategorią emocji, wokół którego koncentrowała się treść zdania. Dołożyliśmy starań, aby treść miała charakter ogólny, który może odnosić się do subiektywnych doświadczeń wielu osób. Metoda zastosowana w badaniu, polegająca na koncentrowaniu się na stronie formalnej nagrań (kompetencje spikera), pozwala na wzbudzenie stanu afektywnego poza uwagę osoby badanej. Zestawy zdań użyte w badaniu były wykorzystywane

Tabela1

Przykładowe treści nagrań prezentowanych osobom badanym w różnych warunkach badania

	Negatywne	Pozytywne
Emocje o genezie automatycznej	Najgorsze są te choroby, które rozwijają się, a człowiek nic o tym nie wie.	Po niesłusznym oskarżeniu oczyszczenie z zarzutów jest cudowne!
	Właściwie nikt nie jest wolny od codziennego zagrożenia wypadkiem.	Po stresie i strachu, wyciszenie i uspokojenie wprawia człowieka w błogostan.
	Czasem trudno jest znieść feter, szczególnie kiedy dławi i dusi w gardle.	Pierwsze zauroczenie przeżywa się silnie i długo potem pamięta swoje uczucia.
Emocje o genezie refleksyjnej	Widok rozkładającego się ciała sprawia, że czujemy się słabo i możemy zemdleć.	Wielka to przyjemność bycie z ludźmi, którzy potrafią nas wprawić w rozbawienie.
	Nieraz można się tak zachować, że wywołuje to własne zażenowanie i wstyd.	Przewyciężenie trudności daje nam więcej radości niż kiepska wymówka.
	Własnym zachowaniem można doprowadzić do poczucia rozczarowania sobą.	Gdy potrafimy zachować twarz, możemy bez obaw patrzeć na siebie w lustrze.
	Porażające jest to, że ludzie czerpią zadowolenie z wyzysku innych ludzi.	Wspaniałe przykłady współpracy udawały się dzięki ludzkiej lojalności.
	Przykre jest lekceważenie ludzi tylko dlatego, że nie należą do swoich.	Dzięki miłości człowiek zyskuje wielką moc i zdolność do niezwykłych czynów.

w badaniach wcześniejszych (Imbir, Jarymowicz, 2011, 2013b). Tabela 1 zawiera przykłady nagranych zdań.

Osoby badane dokonywały oceny wyselekcjonowanych pod kątem znaczenia afektywnego (neutralnych) czarno-białych zdjęć ludzi. Były to zdjęcia w formacie i stylu oficjalnych fotografii do dokumentów, przedstawiające kobiety i mężczyzn o wyglądzie typowym dla mieszkańców Europy Środkowej. Materiał ten został zaczerpnięty z baz internetowych. Badani dokonywali ocen oglądanych osób na skalach ciągłych (10-centymetrowa linia bez zaznaczonego środka skali, opisana na obydwu krańcach, z których pierwszy oznaczał zerowe, a drugi maksymalne natężenie badanej cechy). Zadaniem było odpowiedzieć na pytania odnoszące się do cech prezentowanych na zdjęciach osób. Pytania dotyczyły nasilenia: (1) cech negatywnych: skąpstwo, samolubstwo, niegrzeczność; oraz (2) cech pozytywnych: mądrość, twórczość, szczerłość (por. Ferguson i in., 2005). Odpowiedzi osób badanych kodowano za pomocą linijki przyłożonej do skali. Punkt zaznaczenia na skali przekładano na postać liczbową określaną w milimetrach, zgodnie z miejscem zajęтым na linijce z dokładnością do 0,5 milimetra.

Procedura

Osoby zapraszone do wzięcia udziału w badaniu były informowane, że jego celem jest ocenienie, czy osoba, która nagrała dla zleceniodawcy badania próbkę swojego głosu, nadaje się na stanowisko lektora czytającego tłumaczenia zagranicznych seriali i programów telewizyjnych. Osoba przeprowadzająca badania przedstawiała się jako praktykant jednej z renowowanych firm medialnych, prowadząca na jej zlecenie rekrutację na stanowisko lektora. Cała procedura zajmowała około 5 minut. Zadaniem osób badanych było odsłuchanie prezentowanego materiału, a następnie ocenienie na 10-centymetrowej skali, na ile lektor nadaje się do wykonywania swojej pracy. Każda z osób odsłuchiwała nagrania tego samego lektora, prezentującego treści o odpowiednim znaku i zaliczane do różnych systemów wartościowania.

Po wysłuchaniu nagrań i ocenie lektora eksperymentator prosił o wypełnienie jeszcze jednego krótkiego kwestionariusza zawierającego cztery zdjęcia i pytania związane z cechami osobowości prezentowanych kandydatów na innego rodzaju stanowiska. Dwa zdjęcia przedstawiały kobiety, kolejne dwa mężczyzn (pseudolosowo rotowane z puli ośmiu zdjęć przygotowanych na potrzeby badania). Pod każdym zdjęciem znajdował się kwestionariusz w postaci pytań i skal odpowiedzi (w rotowanej kolejności), dotyczących cech charakteru (Ferguson i in., 2005): negatywnych (skąpstwo, samolubność, niegrzeczność) oraz pozytywnych (mądrość, twórczość, szczerłość). Na

zakończeniu eksperymentator wyjawiał cel badania oraz udzielał odpowiedzi na pojawiające się pytania.

WYNIKI

Skuteczność manipulacji eksperymentalnej

W celu sprawdzenia skuteczności manipulacji zastosowano procedurę oceny pośredniej. Emocjonalna wartość komunikatu była ukryta w jego treści. Emocje były torowane poza uwagę (peryferycznie), więc wszelka ingerencja wprost odwołująca się do celu badania mogła zaburzyć wytworzony stan. Zbierano jednak oceny dotyczące stopnia dopasowania lektora do podejmowanej przez niego pracy. Średnia ocena lektora jako nadającego się lub nie na stanowisko spikera była zbliżona do środka skali ($M = 48,98$; $SD = 27$) i zróżnicowana na poziomie trendu [$F(1, 96) = 3,12$; $p = 0,08$; $\eta^2 = 0,033$] ze względu na znak nagrań. Średnie wynosiły odpowiednio: dla nagrań negatywnych $M_{(Neg)} = 44,20$ ($SD = 26$) oraz dla nagrań pozytywnych $M_{(Poz)} = 53,90$ ($SD = 28$). Zróżnicowanie to może świadczyć o skuteczności manipulacji eksperymentalnej.

Efekty główne i interakcyjne

W celu weryfikacji hipotezy zastosowano analizę wariancji z powtarzanymi pomiarami w schemacie mieszanym 2 (rodzaj oceny: negatywna vs. pozytywna) \times 2 (znak nagrań poprzedzających) \times 2 (system wartościowania), jako zmienną zależną przyjmując średni wskaźnik oceny fotografii.

Uzyskano istotny statystycznie efekt główny rodzaju dokonywanej oceny (cech negatywnych vs. pozytywnych), $F(1, 92) = 18,95$; $p = 0,001$; $\eta^2 = 0,17$. Średnie oceny intensywności były niższe w przypadku cech negatywnych ($M_{(Cechy_Neg)} = 51,81$; $SD = 7,61$), a wyższe w przypadku pozytywnych ($M_{(Cechy_Poz)} = 59,33$; $SD = 11,42$). Nie uzyskano istotnego statystycznie efektu głównego znaku emocji zawartego w wysłuchiowanych nagraniach, $F(1, 92) = 0,11$; $p = 0,7$; $\eta^2 = 0,001$. Nie uzyskano istotnego statystycznie efektu głównego genezy emocji (automatycznej vs. refleksyjnej) wysłuchiowanych nagrań, $F(1, 92) = 1,11$; $p = 0,3$; $\eta^2 = 0,01$.

Nie uzyskano istotnego statystycznie efektu interakcji rodzaju dokonywanej oceny (cech negatywnych vs. pozytywnych) i znaku emocji (zawartego w wysłuchiowanych nagraniach), $F(1, 92) = 2,68$; $p = 0,1$; $\eta^2 = 0,028$. Uzyskano istotny statystycznie efekt interakcyjny rodzaju dokonywanej oceny (cech negatywnych vs. pozytywnych) i genezy emocji (zawartych w wysłuchiowanych nagraniach), $F(1, 92) = 5,16$; $p = 0,025$; $\eta^2 = 0,053$. Średnie oceny w przypadku cech negatywnych były wyższe dla warunków wysłuchiwania nagrań związanych z emocjami

automatycznymi ($M_{(Cechy_Neg_Aut)} = 53,21$; $SD = 7,52$) w stosunku do warunków związanych z emocjami refleksyjnymi ($M_{(Cechy_Neg_Refl)} = 51,50$; $SD = 6,84$). W przypadku cech pozytywnych były niższe dla warunków wysłuchiwania nagrań związanych z emocjami automatycznymi ($M_{(Cechy_Poz_Aut)} = 56,03$; $SD = 11,88$) w stosunku do warunków związanych z emocjami refleksyjnymi ($M_{(Cechy_Poz_Refl)} = 60,48$; $SD = 10,31$).

Nie uzyskano istotnego statystycznie efektu interakcji znaku i genezy emocji wysłuchiowanych nagrań, $F(1, 92) = 0,01$; $p = 0,9$; $\eta^2 = 0,001$. Uzyskano natomiast istotny statystycznie efekt interakcyjny trzeciego rzędu rodzaju dokonywanej oceny (cech negatywnych vs. pozytywnych), znaku emocji i genezy emocji (zawartych w wysłuchiowanych nagraniach), $F(1, 92) = 7,99$; $p = 0,006$; $\eta^2 = 0,08$.

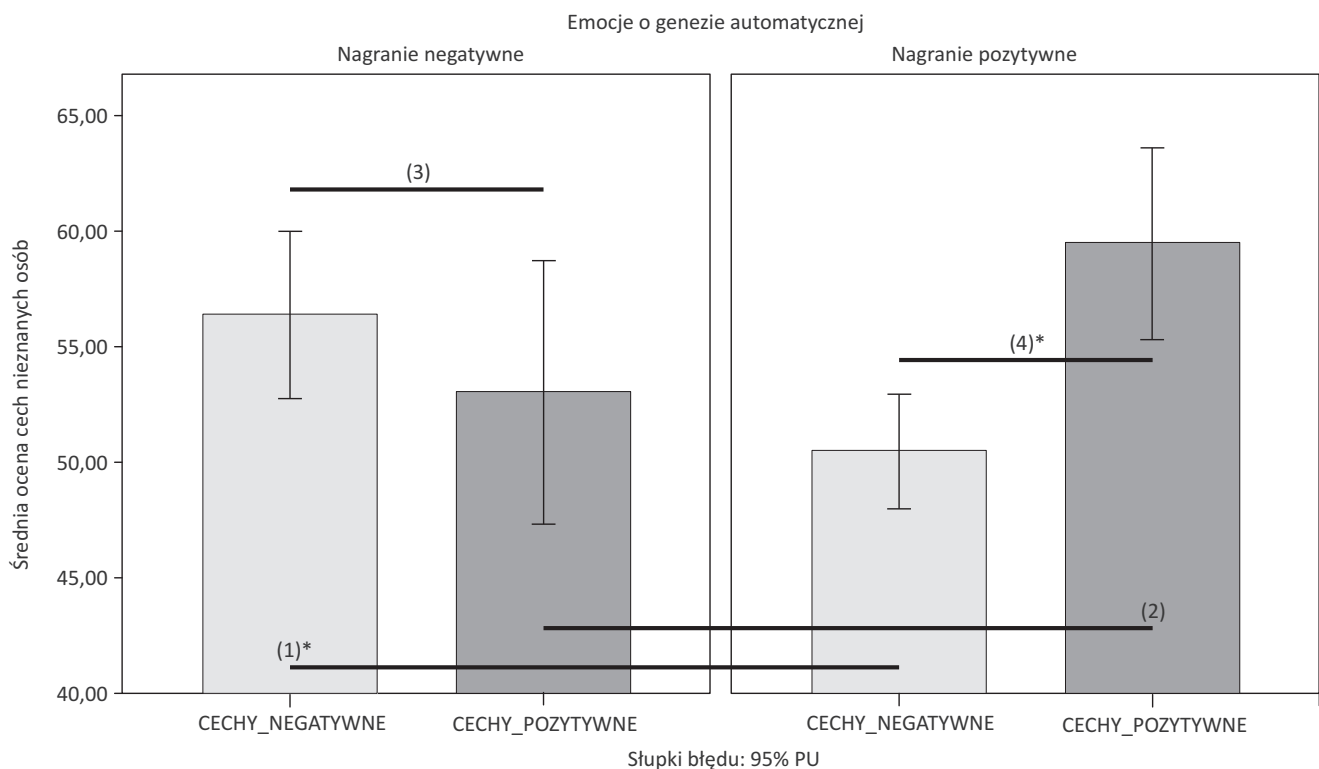
W związku z zaobserwowanym efektem przeprowadzono dalsze analizy, porównując efekty wewnątrz emocji automatycznych i refleksyjnych. Taki dobór porównań był podyktowany: (1) łatwością interpretacyjną uzyskanych wyników; (2) możliwością porównywania badań innych zespołów (operujących głównie bodźcami o charakterze automatycznym) z naszymi rezultatami. Do porównań zastosowano analizę wariancji z powtarzanimi

pomiarami w schemacie mieszanym 2 (rodzaj oceny: negatywna vs. pozytywna) \times 2 (znak nagrań poprzedzających), jako zmienną zależną, przyjmując średni wskaźnik oceny fotografii. Analizę powtórzono osobno dla warunków związanych ze słuchaniem zdań nasyconych emocjami o genezie automatycznej i refleksyjnej.

Eksploracja interakcji trzeciego rzędu: emocje o genezie automatycznej

W warunkach wzbudzania emocji o genezie automatycznej nie uzyskano istotnego statystycznie efektu głównego rodzaju dokonywanej oceny, $F(1, 46) = 1,87$; $p = 0,18$; $\eta^2 = 0,04$. Nie uzyskano również istotnego statystycznie efektu głównego znaku emocji, $F(1, 46) = 0,03$; $p = 0,86$; $\eta^2 = 0,001$.

Uzyskano istotny statystycznie efekt interakcji rodzaju dokonywanej oceny i znaku emocji, $F(1, 46) = 8,56$; $p = 0,005$; $\eta^2 = 0,16$. Średnie oceny w przypadku nagrań negatywnych były wyższe dla cech negatywnych ($M = 56,08$; $SD = 8,30$) w stosunku do cech pozytywnych ($M = 52,85$; $SD = 13,36$). W przypadku nagrań pozytywnych były niższe dla cech negatywnych ($M = 50,36$; $SD = 5,45$) w stosunku do cech pozytywnych ($M = 59,22$; $SD = 9,45$). Dane przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Nasilenie ocen w warunkach wzbudzania emocji automatycznych w zależności od warunków manipulacji. Oznaczenia na rysunku odwołują się do opisu analiz w tekście. Symbol * wskazuje istotne statystycznie różnice.

Porównanie efektów prostych pokazało, że (1) w przypadku porównań wewnątrz ocen dotyczących cech negatywnych różnice są istotne, $t_{(46)} = 2,82; p = 0,007$; a (2) w przypadku porównań wewnątrz ocen dotyczących cech pozytywnych różnią się na poziomie trendu, $t_{(46)} = 1,91; p = 0,063$. Dodatkowo się okazało, że (3) nieistotne są różnice wewnątrz warunków związanych z wysłuchiowaniem nagrań negatywnych, $t_{(23)} = 0,97; p = 0,34$; a (4) istotne wewnątrz warunków związanych z wysłuchiowaniem nagrań pozytywnych, $t_{(23)} = 3,63; p = 0,001$. Odpowiednie średnie i numery porównań znajdują się na rysunku 2.

Porównanie wewnątrz warunków kontrolnych między ocenami cech negatywnych ($M = 49,61; SD = 8,92$) a ocenami cech pozytywnych ($M = 63,60; SD = 11,19$) pokazało istotne różnice, $t_{(23)} = 4,375; p = 0,001$.

Porównania z warunkami kontrolnymi za pomocą testów t dla prób niezależnych wykazały w przypadku cech negatywnych ($M_{(Cechy_Neg_Neutr)} = 49,62$); że oceny były istotnie wyższe w przypadku warunków słuchania zdań automatycznych negatywnych, $t_{(46)} = 2,596; p = 0,013$, a nie różniły się istotnie w warunkach automatycznych pozytywnych, $t_{(46)} = 0,345; p = 0,7$. W przypadku cech pozytywnych ($M_{(Cechy_Poz_Neutr)} = 63,60$); że oceny były istotnie niższe w przypadku warunków słuchania zdań automatycznych negatywnych, $t_{(46)} = 3,023$;

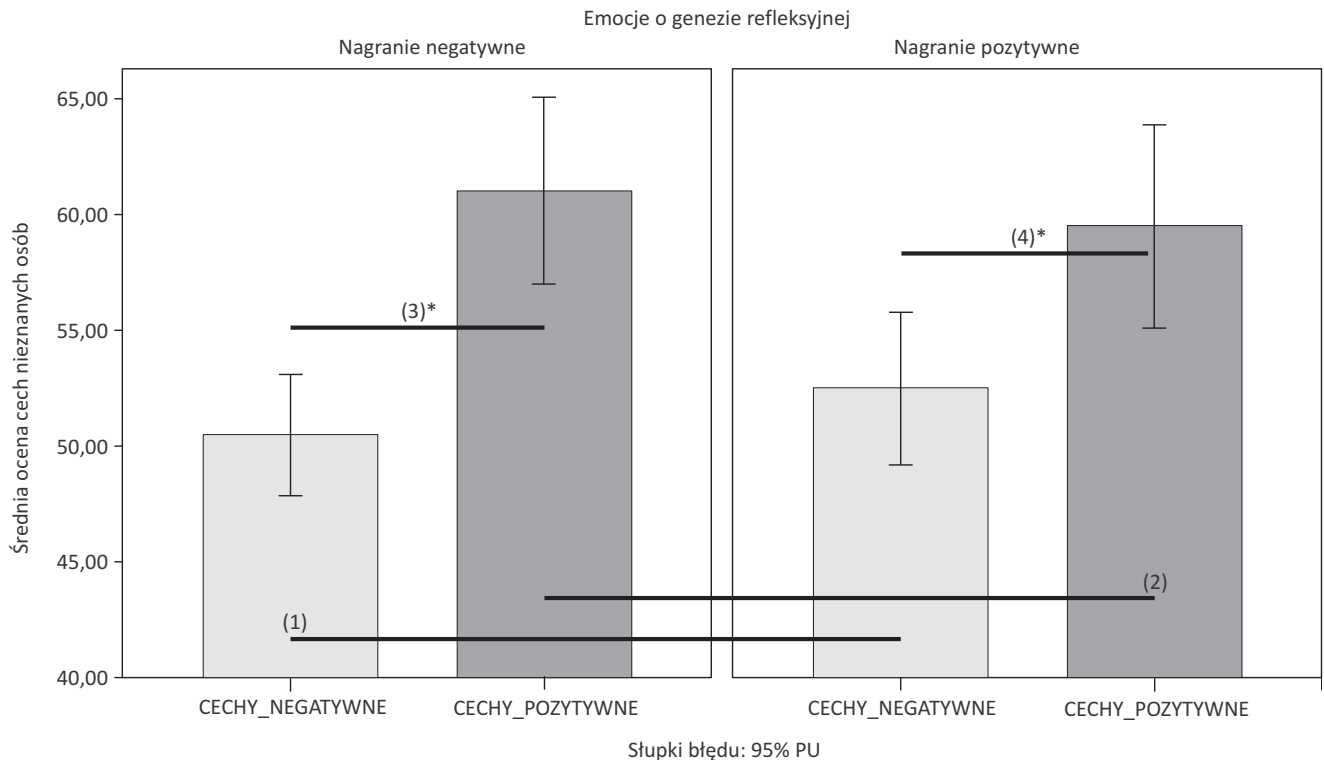
$p = 0,004$, a nie różniły się istotnie w warunkach automatycznych pozytywnych, $t_{(46)} = 1,465; p = 0,15$.

Eksploracja interakcji trzeciego rzędu: emocje o genezie refleksyjnej

W warunkach wzbudzania emocji o genezie refleksyjnej uzyskano istotny statystycznie efekt główny rodzaju dokonywanej oceny, $F(1, 46) = 26,20; p = 0,001; \eta^2 = 0,36$. Średnie dla oceny cech negatywnych były niższe ($M = 51,51; SD = 6,84$) od ocen dla warunków pozytywnych ($M = 60,48; SD = 10,32$). Nie uzyskano istotnego statystycznie efektu głównego znaku emocji, $F(1, 46) = 0,09; p = 0,8; \eta^2 = 0,002$.

Nie uzyskano istotnego statystycznie efektu interakcji rodzaju dokonywanej oceny i znaku emocji, $F(1, 46) = 0,84; p = 0,4; \eta^2 = 0,02$. Średnie oceny w przypadku nagrań negatywnych były niższe dla cech negatywnych ($M = 50,43; SD = 5,93$) w stosunku do cech pozytywnych ($M = 61,02; SD = 9,45$). W przypadku nagrań pozytywnych były niższe dla cech negatywnych ($M = 52,59; SD = 7,62$) w stosunku do cech pozytywnych ($M = 59,95; SD = 11,34$). Dane przedstawia rysunek 3.

Porównanie efektów prostych pokazało, że: (1) różnice nie są istotne w przypadku porównań wewnątrz ocen dotyczących cech negatywnych, $t_{(46)} = 1,09; p = 0,28$; jak też (2) w przypadku porównań wewnątrz ocen dotyczących

Rysunek 3. Nasilenie ocen w warunkach wzbudzania emocji refleksyjnych w zależności od warunków manipulacji. Oznaczenia na rysunku odwołują się do opisu analiz w tekście. Symbol * wskazuje istotne statystycznie różnice.

cech pozytywnych, $t_{(46)} = 0,36$; $p = 0,7$. Ponadto się okazało, że istotne są różnice (3) wewnątrz warunków związanych z wysłuchiowaniem nagrań negatywnych, $t_{(23)} = 4,64$; $p = 0,001$; oraz (4) wewnątrz warunków związanych z wysłuchiowaniem nagrań pozytywnych, $t_{(23)} = 2,764$; $p = 0,011$. Odpowiednie średnie i numery porównań znajdują się na rysunku 3.

Porównania z warunkami kontrolnymi za pomocą testów t dla prób niezależnych wykazały brak różnic zarówno jeśli chodzi o cechy negatywne ($M_{(Cechy_Neg_Neutr)} = 49,62$; w warunkach słuchania zdań refleksyjnych negatywnych, $t_{(46)} = 0,37$; $p = 0,7$ oraz refleksyjnych pozytywnych, $t_{(46)} = 1,24$; $p = 0,2$), jak też cechy pozytywne ($M_{(Cechy_Poz_Neutr)} = 63,60$; w warunkach słuchania zdań refleksyjnych negatywnych, $t_{(46)} = 0,86$; $p = 0,4$ oraz refleksyjnych pozytywnych, $t_{(46)} = 1,12$; $p = 0,27$).

DYSKUSJA WYNIKÓW

Omawiane badanie miało na celu weryfikację modelu związków emocji o genezie automatycznej i refleksyjnej z intuicyjnymi ocenami społecznymi. Mieliśmy w nim do czynienia z dwoma pozornie dla osób badanych niezwiązanymi ze sobą zadaniami. W zadaniu pierwszym oceniano pod względem jego kompetencji do pracy na stanowisku spikera w radiu lektora, czytającego zdania nasycone afektem. Wzbudzony w ten sposób stan afektywny miał wpływ na zadanie drugie, które polegało na ocenianiu zdjęć przypadkowych i nieznanym badanym osób pod względem ich negatywnych, jak też pozytywnych cech osobowości.

W obu przypadkach nie zaobserwowaliśmy zmian związanych ze znakiem nagrań. Oceny jakości i intensywności cech osób prezentowanych na zdjęciach były takie same po wysłuchaniu nagrań negatywnych, jak też pozytywnych. Jest to wynik pozornie zaskakujący, jeśli porównać go na przykład z wynikami Ferguson i zespołu (2005), którzy zastosowali paradygmat afektywnego poprzedzania słownego jako źródło automatycznego afektu. Ich badanie polegało na zdegradowanej (70 ms) prezentacji słów (negatywnych, takich jak poniedziałek [*Monday*], bomby [*bombs*], jaskinie [*cavities*], pluskwy [*bugs*] i sardele [*anchovies*] oraz pozytywnych, takich jak urlop [*vacation*], piątek [*Friday*], prezent [*gift*], słoneczny [*sunshine*] i muzyka [*music*]), a następnie ocenie przez osoby badane natężenia cech osobowości (negatywnych i pozytywnych, takich samych jak w badaniu własnym) ludzi przedstawionych na fotografiach. Okazało się, że po słowach negatywnych badani oceniali cechy pozytywne niżej, a negatywne wyżej, podczas gdy odwrotną zależność zaobserwowano po zdegradowanej prezentacji słów pozytywnych. Jeśli teraz

zestawić wyniki dla warunków automatycznych z wynikami Ferguson, okazuje się, że ich wzorzec jest analogiczny. Po nagraniach negatywnych badani oceniali cechy negatywne wyżej ($M = 56,08$), a pozytywne niżej ($M = 52,85$), podczas gdy odwrotną zależność zaobserwowano po nagraniach pozytywnych: badani oceniali cechy negatywne niżej ($M = 50,36$), a pozytywne wyżej ($M = 59,22$). Porównanie ocen cech po nagraniach pozytywnych było istotne statystycznie, po nagraniach negatywnych zaś – nie. Wyniki Ferguson i współpracowników (2005) wykazały, że oba porównania są istotne. Przyglądając się wnikliwie tym badaniom, możemy zauważyć, że efekt dla cech pozytywnych jest silniejszy niż dla negatywnych, co dodatkowo przemawia za uznaniem analogii wyników. Wydaje się, że użyte przez autorów słowa (por. wyżej) odnoszą się do emocji o genezie automatycznej (Imbir, Jasielska, 2012), mają bowiem charakter zmysłowy i reaktywny (np. pluskwy, słoneczny, muzyka) lub też silną komponentę skojarzeniową (poniedziałek i piątek) z bodźcami hedonistycznymi lub awersyjnymi. Wprawdzie procedura badania Ferguson różniła się od zastosowanej w badaniach własnych (zdegradowane prezentacje słów poprzedzające prezentacje zdjęć osób jako metoda wzbudzania afektu), ale możemy przyjąć, że źródła obserwowanego stanu badanych są podobne. Afekt powstaje w obu przypadkach jako reakcja na krótką, ale bezpośrednią (Ferguson i in., 2005) lub długą, ale odroczone (badania własne) prezentację bodźców. Zastosowana przez nas procedura wydaje się trafniejsza w przypadku emocji refleksyjnych, ponieważ zwiększa prawdopodobieństwo właściwej interpretacji bodźców.

Warto odnieść się do porównań z warunkami kontrolnymi, w których lektor czytał zdania opisujące prawa przyrody. Okazuje się, że tylko jedna grupa emocji (automatyczne negatywne) w sposób istotny zmienia postrzeganie natężenia cech w stosunku do warunków kontrolnych. Wynik ten jest spójny z naszymi poprzednimi badaniami (Imbir, Jarymowicz, 2013a), wykorzystującymi paradygmat afektywnego poprzedzania słownego z zadaniem oceny neutralnych znaków pochodzących z alfabetu japońskiego. Okazało się w nich, że słowa związane z emocjami automatycznymi negatywnymi obniżały poziom ocen neutralnych bodźców docelowych. Warto odnieść te spostrzeżenia do danych związanych z asymetrią pozytywno-negatywną (Peeters, Czapiński, 1990). Okazuje się, że dotyczy ona jedynie emocji o charakterze automatycznym (wielokrotnie dominujących myślenie o emocjach spotykane w literaturze; por. Imbir, Jarymowicz, 2010, 2015). Nasze dotychczasowe badania zdają się potwierdzać tę konkluzję zarówno w przypadku wykorzystania paradygmatów

kontroli poznawczej (Imbir, Jarymowicz, 2013b), jak też miar neurofizjologicznych (Imbir i in., 2012).

Zastosowany w badaniach własnych paradygmat można potraktować jako operacjonalizację szerszego zjawiska określanego jako afekt niezwiązany ze zdarzeniem (*incidental affect*; por. Bodenhausen, Sheppard, Kramer, 1994; Dasgupta, DeSteno, Williams, Hunsinger, 2009; DeSteno, Dasgupta, Bartlett, Cajdric, 2004), który wpływa na niezwiązane z nim w żaden sposób procesy poznawcze. Badania w tym nurcie poszukiwały związku afektu niezwiązanego ze zdarzeniem z procesami ocen społecznymi, często skupionych na pomiarach siły stereotypu lub procesach oceniania przez pryzmat stereotypu członków grupy obcej (Bodenhausen, Gabriel, Lineberger, 2000; Bodenhausen, Kramer, Süsser, 1994; DeSteno i in., 2004). Wykazano również związki tego typu afektu z decyzjami dietetycznymi i ilością spożywanego jedzenia (Garg, Wansink, Inman, 2007), jak też zadowoleniem z posiadanego sprzętu gospodarstwa domowego (Isen, 1970). Wyniki badań są spójne z rezultatami opisywanymi w przypadku emocji automatycznych, uzyskanymi przez nasz zespół.

Niewątpliwie ograniczeniem opisywanego tu badania jest bezpośredni pomiar skuteczności manipulacji. Wzbudzony proces miał charakter pozauwagowy, utajony dla podmiotu. Pośredni pomiar w postaci oceny lektora dokonanej po wysłuchaniu zdań wskazuje, że manipulacja była skuteczna, jednak trudno określić, jak długo się utrzymywała. Zróżnicowanie ze względu na znak oraz brak zróżnicowania ze względu na system, jak też brak efektów interakcyjnych sugeruje, że stan wzbudzany w warunkach czytania zdań związanych z emocjami automatycznymi i refleksyjnymi jest porównywalny pod względem ich intensywności. Oceny zdjęć były dokonywane natychmiast po zakończeniu czytania. Podobną procedurę stosowała w swoich klasycznych badaniach Isen (1970), wręczając badanym torebkę cukierków, a następnie prosząc o udział w sondażu konsumenckim. Pomiar skuteczności po zadaniu docelowym mógłby okazać się nieskuteczny, ponieważ zadanie oceny na wymiarach afektywnych samo w sobie powinno wzbudzać afekt zmieniający i ujednolicający (wszystkie osoby oceniały te same cechy) stan wyjściowy osób badanych.

Ważną kwestią pozostaje natura związków emocje – poznanie. Proponowane tutaj podejście wiąże się ze specyficznością (wewnątrz umysłowego systemu) vs. niespecyficznością (pomiędzy systemami umysłowymi) wpływu emocji na procesy poznawcze. Na pierwszy obszar analiz wybrano pole dobrze znane, związane z przetwarzaniem intuicyjnym i emocjami automatycznymi jako przejawami jednego systemu (doświadczeniowego).

Konieczne wydają się kolejne badania, mające na celu weryfikowanie modelu, w szczególności dotyczące konsekwencji automatycznych procesów emocjonalnych dla przetwarzania systematycznego (refleksyjnego) oraz wewnątrz tego systemu.

LITERATURA CYTOWANA

- Bargh, J. A. (1989). Conditional automaticity: Varieties of automatic influence in social perception and cognition. W: J. S. Uleman, J. A. Bargh (red.), *Unintended thought* (s. 3–51). New York: Guilford.
- Bodenhausen, G. V., Gabriel, S., Lineberger, M. (2000). Sadness and susceptibility to judgmental bias: The case of anchoring. *Psychological Science*, 11 (4), 320–323.
- Bodenhausen, G. V., Kramer, G. P., Süsser, K. (1994). Happiness and stereotypic thinking social judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 621–632.
- Bodenhausen, G. V., Sheppard, L. A., Kramer, G. P. (1994). Negative affect and social judgment: The differential impact of anger and sadness. *European Journal of Social Psychology*, 24 (1), 45–62.
- Bohner, G., Bless, H., Schwarz, N., Strack, F. (1988). What triggers causal attributions? The impact of valence and subjective probability. *European Journal of Social Psychology*, 18, 335–345.
- Carver, C. S., Scheier, M. F. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: A control-process view. *Psychological Review*, 97 (1), 19–35.
- Chaiken, S., Trope, Y. (1999). *Dual-process theories in social psychology*. New York: Guilford Press.
- Darlow, A. L., Sloman, S. A. (2010). Two systems of reasoning: Architecture and relation to emotion. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 1 (1), 1–11.
- Dasgupta, N., DeSteno, D., Williams, L., Hunsinger, M. (2009). Fanning the flames of prejudice: The influence of specific incidental emotions on implicit prejudice. *Emotion*, 9 (4), 585.
- DeSteno, D., Dasgupta, N., Bartlett, M. Y., Cajdric, A. (2004). Prejudice from thin air the effect of emotion on automatic intergroup attitudes. *Psychological Science*, 15 (5), 319–324.
- Deutsch, R., Strack, F. (2006). Duality models in social psychology: From dual processes to interacting systems. *Psychological Inquiry*, 17 (3), 166–172.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotion. *Cognition and Emotion*, 6, 169–200.
- Epstein, S. (1990). Cognitive-experiential self-theory. W: L. Pervin (red.), *Handbook of personality theory and research* (s. 165–192). New York: Guilford Press.
- Epstein, S. (1994). Integration of the cognitive and the psychodynamic unconscious. *American Psychologist*, 49 (8), 709–724.
- Ferguson, M. J., Bargh, J. A., Nayak, D. A. (2005). After-affects: How automatic evaluations influence the interpretation of subsequent, unrelated stimuli. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 182–191.

- Garg, N., Wansink, B., Inman, J. J. (2007). The influence of incidental affect on consumers' food intake. *Journal of Marketing*, 71 (1), 194–206.
- Gawronski, B., Creighton, L. A. (2013). Dual-process theories. W: D. E. Carlston (red.), *The Oxford handbook of social cognition* (s. 282–312). New York, NY: Oxford University Press.
- Imbir, K., Jarymowicz, M. (2011). Wzbudzenie emocji o genezie automatycznej bądź refleksyjnej a przejawy efektywności kontroli uwagi w Teście Antysakkad. *Psychologia – Etologia – Genetyka*, 23, 9–28.
- Imbir, K., Jarymowicz, M. (2013a). Dyfuzyjny wpływ emocji (automatycznych vs. refleksyjnych) na formułowanie sądów. *Psychologia Społeczna*, 3 (26), 251–261.
- Imbir, K., Jarymowicz, M. (2013b). The effect of automatic vs. reflective emotions on cognitive control in Antisaccade Tasks and the Emotional Stroop Test. *Polish Psychological Bulletin*, 44 (2), 137–146.
- Imbir, K., Jarymowicz, M., Żygierewicz, J., Kuś, R., Michalak, M., Kruszyński, M., Durka, P. (2012). Emocje o genezie automatycznej bądź refleksyjnej a potencjały związane z bodźcem (ERP). *Psychologia – Etologia – Genetyka*, 26 (1), 23–41.
- Imbir, K., Jasielska, D. (2012). Emocje o genezie refleksyjnej: znaczenie w funkcjonowaniu psychicznym i próby pomiaru. W: H. Szuster, D. Maison, D. Karwowska (red.), *W stronę podmiotowości. O emocjach, tożsamości, dobrych uczynkach i pożytkach płynących z porannego wstawania* (s. 27–43). Sopot: Wydawnictwo Smak Słowa.
- Isen, A. M. (1970). Success, failure, attention, and reaction to others: The warm glow of success. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15 (4), 294.
- Jarymowicz, M. (2009). Emotions as evaluative processes: From primary affects to appraisals based on the deliberative thinking. W: A. Błażuch, A. Przepiórka (red.), *Closer to emotions* (s. 55–72). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Jarymowicz, M. (2012). Understanding human emotions. *Journal of Russian and East European Psychology*, 50 (3), 9–25.
- Jarymowicz, M., Imbir, K. (2010). Próba taksonomii ludzkich emocji. *Przegląd Psychologiczny*, 53 (4), 439–461.
- Jarymowicz, M., Imbir, K. (2015). Toward a human emotions taxonomy (based on their automatic vs. reflective origin). *Emotion Review*, Online first. doi: 10.1177/1754073914555923
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Lazarus, R. S. (1991). Cognition and motivation in emotion. *American Psychologist*, 46, 352–367.
- LeDoux, J. E. (2012). Rethinking the emotional brain. *Neuron*, 73 (4), 653–676.
- Lieberman, M. D. (2003). Reflexive and reflective judgment processes: A social cognitive neuroscience approach. W: J. P. Forgas, K. D. Williams, W. von Hippel (red.), *Social judgments: Implicit and explicit processes* (s. 44–67). Cambridge: Cambridge University Press.
- Murphy, S. T., Zajonc, R. B. (1993/1994). Afekt, poznanie i świadomość: Rola afektywnych bodźców poprzedzających przy optymalnych i suboptymalnych ekspozycjach. *Przegląd Psychologiczny*, 37, 261–299.
- Myers, D. G. (2003). *Psychologia społeczna*. Poznań: Wydawnictwo Zys i S-ka.
- Obuchowski, K. (1970/2004). *Kody umysłu i emocje*. Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi.
- Öhman, A. (1999). Distinguishing unconscious from conscious emotional processes: Methodological considerations and theoretical implications. W: T. Dalgleish, M. Power (red.), *Handbook of cognition and emotion* (s. 321–352). Chichester: Wiley.
- Öhman, A. (2002). Automaticity and the amygdala: Non-conscious responses to emotional faces. *Current Directions in Psychological Science*, 11, 62–66.
- Öhman, A., Mineka, S. (2001). Fear, phobias and preparedness: Toward an evolved module of fear and fear learning. *Psychological Review*, 108, 483–522.
- Panksepp, J. (2007). Criteria for basic emotions: Is DISGUST a primary “emotion”? *Cognition and Emotion*, 21 (8), 1819–1828.
- Peeters, G., Czapiński, J. (1990). Positive-negative asymmetry in evaluations: The distinction between affective and informational negativity effects. W: W. Stroebe, M. Hewstone (red.), *European Review of Social Psychology* (t. 1, s. 33–60). Chichester: Wiley.
- Petty, R. E., Cacioppo, J. T. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 19 (1), 123–205.
- Pochwatko, G. (2007). Wpływ nieświadomionego afektu na motoryczne reakcje dążenia i unikania. W: R. K. Ohme (red.), *Nieświadomiony afekt* (s. 127–137). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Reykowski, J. (1979). *Motywacja, postawy prospołeczne a osobowość*. Warszawa: PWN.
- Reykowski, J. (1985). Standardy ewaluacyjne: geneza, zasady funkcjonowania, rozwój. W: A. Gołąb, J. Reykowski (red.), *Studia nad rozwojem standardów ewaluacyjnych* (s. 12–49). Wrocław: Ossolineum.
- Rolls, E. T. (2000). Precise of the brain and emotion. *Behavioral and Brain Sciences*, 23 (2), 177–191.
- Schwarz, N., Clore, G. L. (1983). Mood, misattribution, and judgments of well-being: Informative and directive functions of affective states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45 (3), 513–523.
- Strack, F., Deutsch, R. (2004). Reflective and impulsive determinants of social behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 8, 220–247.
- Underwood, G. (red.) (1996). *Implicit cognition*. New York: Oxford University Press.
- Wojciszke, B. (1991). *Procesy oceniania ludzi*. Poznań: Wydawnictwo Nakon.
- Wojciszke, B. (2011). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zajonc, R. B. (1980/1985). Uczucia a myślenie: nie trzeba się domyślać, by wiedzieć, co się woli. *Przegląd Psychologiczny*, 28, 27–72.

The role of automatic vs. reflective emotions in intuitive social judgments

Kamil Imbir¹, Magdalena Rutniewska²

¹ *The Maria Grzegorzewska Academy of Special Education, Faculty of Applied Social Sciences*

² *University of Warsaw, Department of Psychology*

ABSTRACT

The article focuses on the relationship between emotions and social judgments. Emotional processes have been divided according to their origin (Jarymowicz, 2009; Jarymowicz & Imbir, 2010) into automatic and reflective. We expected that automatic emotions will increase polarity of judgments while the reflective emotions will not influence the evaluations. The study involved 120 participants, high school students and students of various University of Warsaw departments. Emotions were primed by listening to recordings of sentences incorporating words denoting different emotional categories. After having listened to the sentences, the participants were asked to evaluate photographs of women and men on a number of positive and negative personality traits. They were instructed to follow their intuition and work quickly. The findings show that elicitation of automatic emotions increased the intensity of attributed negative traits and decreased the intensity of positive traits, that is replicated the classic effect of positive negative-asymmetry in person perception.

In conditions of elicitation of reflective emotions the asymmetric effects were not observed. The emotion that affected the ratings the most, compared to the control conditions, were automatic negative emotions. The results confirm the hypothesis that the automatic emotions insert a more diffuse influence on cognitive processes than the reflective emotions (see: Imbir & Jarymowicz, 2013) as well as presence of the classic positive- negative asymmetry in social judgments (Czapiński & Peeters, 1990).

Keywords: positive-negative asymmetry, diffusive influence of emotions, intuitive social assessment, incidental affect

Złożono: 26.02.2013

Złożono poprawiony tekst: 30.01.2013/26.07.2013/3.08.2013

Zaakceptowano do druku: 8.08.2013